

РОЛЬ НАОЧНОСТІ В НАВЧАННІ ІНШОМОВНИХ ТЕРМІНІВ У ВТНЗ

У статті проаналізовано роль і функції наочності в навчанні іншомовних термінів у ВТНЗ, виділено раціональні види та засоби наочності.

Підкреслено, що студенти засвоюють технічні терміни легше, коли вони підкріплені конкретними образами. При їх введенні раціонально застосовувати зображувальну та знаково-символічну наочність, а також сучасні мультимедійні технології, які орієнтовані на активізацію пізнавального процесу й розвиток інтелектуальних можливостей людини. Використовуючи засоби наочності, необхідно враховувати низку факторів, що впливають на ефективність засвоєння матеріалу, раціонально поєднувати різні методи й форми роботи з іншомовними термінами.

Ключові слова: термін, іноземна мова, ВТНЗ, наочність, візуальні засоби наочності, мультимедійні технології.

При навчанні студентів ВТНЗ мови спеціальності основою професійно орієнтованого іншомовного спілкування є володіння термінологічною лексикою, оскільки терміни становлять ядро професійно орієнтованої інформації. Недостатня кількість аудиторних годин спонукає викладачів іноземної мови постійно шукати найбільш ефективні методи організації роботи на заняттях. Одна із найважливіших складових вивчення іншомовних термінів – це їх презентація та семантизація. Способи семантизації поділяють на перекладні та безперекладні. До безперекладних належать: наочна семантизація (демонстрація малюнків, предметів, картин, жестів, рухів тощо), мовна семантизація, дефініція, тлумачення [6, с. 95]. Наочність видається з них найбільш ефективною, тому що, по-перше, терміни вимагають однозначного тлумачення, що можуть забезпечити малюнки; по-друге, через зоровий канал, як відомо, людина отримує найбільший обсяг інформації за найменший проміжок часу.

Наочність у педагогічних дослідженнях тлумачать по-різному, а саме: ілюстрація усного викладу матеріалу викладачем (М. Волович), засіб пізнавальної діяльності (Н. Поліванова), форма подання навчального матеріалу, властивість навчальних моделей (Л. Фрідман), дидактичний принцип (Л. Занков). Сучасні дидакти, зокрема С. Архангельський, С. Баранов, В. Бондар, Н. Волкова, В. Євдокімов, Л. Занков, А. Зільберштейн, А. Маслов, Н. Менчинська, М. Мороз, А. Розуменко, О. Савченко, Л. Скаткін, І. Харламов, В. Ягуповта інші, розглядають наочність як джерело знань, на основі якого формуються чуттєві уявлення й поняття, як ілюстрацію до положень, що вивчаються, опору для абстрактного мислення. У сучасній педагогіці тлумачення принципу наочності збігається з розумінням наочного навчання Я. Коменським, Й. Песталоцці, К. Ушинським [3, с. 231]. Деякі авторивважають, що наочність – це один з основних принципів ди-

дактики, на основі якого формується абстрактне мислення особистості, що є характеристикою чуттєвого сприйняття об'єктивної дійсності, побудованого на конкретних образах. Наочність є основою формування чуттєвих уявлень та понять, ілюстрацій до законів, які вивчаються й тлумачаться нами як рушійна сила до абстрактного мислення [1, с. 17].

Незважаючи на велику кількість тлумачень поняття наочності, її місце в навчанні іншомовних технічних термінів у ВТНЗ чітко не визначено.

Мета статті – проаналізувати роль і функції наочності в навчанні іншомовних термінів у ВТНЗ, виділити такі її види та засоби, що є оптимальними для презентації й семантизації спеціальної термінології.

Класифікацій видів та засобів наочності існує досить багато. За І. Малафіїком, засоби наочності можуть бути натуральними (природні реальні предмети, явища, процеси, факти), зображувальними (картини, муляжі, копії), знаково-символічними (формули, графіки, діаграми, схеми) та у вигляді моделей. Інформативна насиченість зображувальних засобів навчання дещо менша, ніж натуральних об'єктів, але в цих засобах може бути виділено той аспект сприйняття, який має найбільше значення для навчання. Знаково-символічні засоби більшою мірою, ніж будь-які інші, дають змогу виокремити суть предмета вивчення, тобто сприяють розвитку мислення й уяви, показують співвідношення між окремими елементами явищ, зв'язки та залежності між різними складовими об'єкта. Моделі – особливий вид засобів наочності, який за своїм функціональним призначенням є ближчим до зображувальних, але ще більше акцентує увагу студентів на конкретному аспекті об'єкта вивчення.[5, с. 252–254]. До знаково-символічних засобів наочності можна зарахувати також Mind Maps – інтелектуальні картки, які нагадують схему, організаційну структуру. Інтелектуальні картки – це графічне вираження процесу мислення, зручна техніка для навчання й кращого запам'ятовування, а також структуризації та систематизації матеріалу, виділення провідної ідеї. Інтелектуальні картки сприяють роботі з лексикою з різних тем: введення й активізація нової лексики за темою, її контроль та узагальнення [7, с. 2].

Згідно з іншими класифікаціями, наочність поділяють на умовно-графічну (символічну та схематичну), предметну, зображувальну та технічні засоби навчання (Є. Певцова); візуальну (ілюстрації, схематичні зображення, фотографії тощо), аудіальну, кінеститичну (зразки речовин, які можна дослідити за допомогою тактильних відчуттів) та мовну (словесний опис, який здатний викликати в студентів утворення психічного образу) (І. Осмолівська); натуральну (предметну); зображувальну (образно-опосередковану), умовно-зображувальну (схематичну) і символічну (Т. Бодненко, О. Куліш). Деякі автори (Ю. Бабанський) створюють класифікації на основі дидактичних функцій (наочність природна; експериментальна; картинна і картинно-динамічна, об'ємна, звукова, символічна, графічна, змішана).

Кожний вид наочності виконує свої дидактичні функції. Натуральні засоби наочності містять у собі все багатство ознак і властивостей предме-

тів у їх взаємозв'язку, але в них не завжди можна виділити те основне, що є предметом вивчення на певному етапі навчання. Образна наочність, маючи типові ознаки предмета, висвітлює їх у певному аспекти, дає їм оцінку. Схематична наочність відображає лише основні, істотні ознаки для вивчення об'єкта на конкретному занятті. Схематичними засобами узагальнюють головне: предмет зображується за допомогою знаків (графік, карта, кінематична схема тощо) [1, с. 15–16].

Сучасні мультимедійні технології (відео, звук, анімації, презентації в PowerPoint, 3D-графіка) дають можливість збільшити інформаційну та пізнавальну складову наочності. Ці технології орієнтовані на створення кращої бази для самостійної роботи студентів, активізацію пізнавального процесу та індивідуалізацію навчання; розвиток інтелектуальних можливостей людини. Як зазначає Д. Вербовський, видовищність, захопливість, емоційність мультимедіа дають змогу управляти увагою, що помітно знижує потребу у вольовому регулюванні процесів сприйняття, осмислення. Проте ефекти варто використовувати доцільно, не перенавантажуючи ними екран. Концентрація уваги в кадрі мультимедіа-ресурса на тих особливостях, що не мають істотного значення, заважає виконанню дидактичного завдання. Слід співвідносити, що фактично усвідомлюється студентами, і що повинно ними усвідомлюватися відповідно до педагогічного завдання [2, с. 102].

Найбільш популярною серед викладачів вищої школи є презентація, що підготовлена за допомогою програми MS PowerPoint, яка може містити текстові матеріали, фотографії, малюнки, слайд-шоу, звукове оформлення, відеофрагменти і анімацію, тривимірну графіку. Очевидно, що продуктивність навчання значно підвищується, тому що одночасно задіяні зоровий і слуховий канали сприйняття. Електронна презентація стає все більш популярною, тому що надає викладачу необмежені можливості для творчості у використанні інформації в будь-якій формі, в компоновці матеріалу відповідно до цілей, створенні конкретних завдань для конкретної групи.

Названі основні види наочності часто доповнюються так званою внутрішньою наочністю, коли в процесі навчання здійснюється опора на досвід студентів. Наприклад, при читанні тексту про дорожні машини немає потреби показувати студентам самі машини або їх зображення: вони пригадують терміни й уявляють відповідну техніку.

О. Кузьминський сформулював умови, яких необхідно дотримуватись при використанні засобів наочності: урахування вікових, психофізіологічних особливостей студентів; визначення проміжку часу; відповідність навчальному матеріалу; раціональне поєднання різних методів і форм викладу навчального матеріалу та управління його сприйняттям [4, с. 220].

Різні види наочності виконують різні функції. Одні сприяють поживленню уявлень (різноманітні дії та об'єкти), інші є опорою для абстрактного мислення. Наочність застосовують як засіб пізнання нового, для ілюстрації думки, розвитку спостережливості, кращого запам'ятовування матеріалу. Засоби наочності використовують на всіх етапах процесу навчання: пояс-

нення нового матеріалу, закріплення знань, формування вмінь і навичок, виконання домашніх завдань, контроль засвоєння навчального матеріалу.

На прикладі термінології, пов'язаної з дорожньо-будівними машинами і устаткуванням, розглянемо види наочності, які можуть бути використані у процесі вивчення іншомовних технічних термінів.

Зрозуміло, що натуральну (природну) наочність, тобто реальні об'єкти, явища та процеси (наприклад, дорожні машини, устаткування або нанесення дорожнього покриття), як і деякі засоби зображувальної наочності (макети, моделі технічних пристроїв, стенди тощо), використати для заняття з іноземної мови неможливо. У випадках, коли показ об'єкта, явища або процесу ускладнений, а споглядання конкретного образу необхідне, ефективними засобами є малюнки, фотографії, моделі, відеофрагменти, анімації тощо. Переваги електронної презентації полягають у тому, що вона дає можливість показати деякі явища в прискореному темпі (утворення іржі при корозії металів) або в сповільненому (згорання горючої суміші в двигуні). Студенти запам'ятовують нові терміни набагато ефективніше, якщо вони були представлені за допомогою наочності, також тому, що наочність, особливо зорова, допомагає створити прямий зв'язок між явищем або образом предмета й іншомовним терміном, оминаючи рідну мову.

На думку І. Малафійка, значні пізнавальні та навчальні можливості має знаково-символічна наочність (формули, графіки, діаграми, схеми), для яких характерна конвенціональність, довільність, дискретність, неоднорідність. Винятково важлива роль належить знаково-символічним засобам у розвитку абстрактного, теоретичного мислення [5, с. 104]. Особливим видом засобів наочності можна вважати модель. За своїм функціональним призначенням вона є ближчою до зображувальних засобів, але ще більше може акцентувати увагу студентів на конкретному аспекті об'єкта вивчення [5, с. 252].

Саме зображувальна та знаково-символічна (умовно-графічна) наочність відіграє особливу роль у процесі навчання іноземної мови у ВНЗ, що пояснюється специфікою сприймання майбутніх інженерів. Такі фахівці зазвичай мають технічне (практично-дійове) мислення, тобто мислять формами, фарбами, звуками, образами. Звідси доцільність наочного навчання, яке будується на конкретних образах.

Ці види наочності використовують з метою ілюстрації або демонстрації інформації, надання нових знань, уявлень про об'єкт, події; підвищення ефективності сприйняття термінів через активізацію зорового каналу; збагачення процесу мислення багатьма деталями, втраченими в абстрактних поняттях; розкриття внутрішніх властивостей об'єкта або явища; узагальнення, систематизації, закріплення або перевірки знань.

Засоби наочності можуть бути використані практично на всіх етапах навчання іншомовних термінів: презентації нових термінів; закріплення та формування навичок вживання термінів у мовленні; контролю за засвоєнням термінів; систематизації, повторення, узагальнення матеріалу.

Для навчання іншомовних термінів у ВТНЗ довели свою ефективність візуальні засоби наочності: фотографії, картинки, рисунки, схеми; інтелектуальні картки; флеш-карти (flashcards) – картки з текстом та малюнком; відеофрагменти; 3D-графіка, анімації, знаково-символічні моделі, презентації у програмі MS PowerPoint.

Висновки. Наочність навчання як дидактичний принцип побудови навчального процесу може бути використана практично на всіх етапах навчання іншомовних термінів як засіб пізнання нового, ілюстрації думки та кращого запам'ятовування матеріалу. Студенти легше засвоюють поняття, коли вони підкріплені конкретними фактами, прикладами та образами. Для їх розкриття раціонально застосовувати зображувальну та знаково-символічну наочність, а також сучасні мультимедійні технології, які підвищують виразність, динамізм, інформативність й ефективність надання інформації та орієнтовані на створення кращої бази для самостійної роботи студентів, активізацію пізнавального процесу й індивідуалізацію навчання; розвиток інтелектуальних можливостей особистості. Використовуючи засоби наочності, необхідно враховувати її відповідність навчальному матеріалу, вікові та психофізіологічні особливості студентів; визначати час ефективного використання наочності та управляти сприйняттям матеріалу, раціонально поєднувати різні методи й форми роботи з іншомовними термінами.

Список використаної літератури

1. Бодненко Т. В. Особливості формування наочнообразного мислення в учнів юнацького віку старшої школи / Т. В. Бодненко, О. В. Куліш // Вісник Чернігівського державного педагогічного університету імені Т. Г. Шевченка : зб. наук. пр. – Чернігів : ЧДПУ, 2009. – Вип. 65. – С. 17–19.
2. Вербовский Д. С. Особенности использования мультимедийных презентаций в учебном процессе высшей школы / Д. С. Вербовский // Информационно-технологическое обеспечение образовательного процесса современного университета.– Минск : БГУ, 2014. – С. 102–106.
3. Волошинов С. А. Реалізація дидактичного принципу наочності в алгоритмічній підготовці студентів засобами інформаційно-комунікаційного педагогічного середовища [Електронний ресурс] / С. А. Волошинов. – Режим доступу: http://ite.ksu-ks.ua/webfm_send/231.
4. Кузьминський О. В. Сучасні засоби наочності на уроках астрономії [Електронний ресурс] / О. В. Кузьминський. – Режим доступу: http://fizika.kam-pod.org/-zbirdnuku/Zbir17/zb_17/e_book/r4/r4_11.pdf.
5. Малафіїк І. В. Дидактика / І. В. Малафіїк. – Київ : Кондор, 2009. – 406 с.
6. Ніколаєва С. Ю. Методика навчання іноземних мов у середніх навчальних закладах / С. Ю. Ніколаєва. – Київ : Ленвіт, 1999. – 320 с.
7. Харченко Ю. Ю. Використання графічних інтелектуальних карток на уроках англійської мови [Електронний ресурс] / Ю. Ю. Харченко. – Режим доступу: <http://englishgerman75zp.blogspot.com/2014/03/blog-post.html>.

Стаття надійшла до редакції 05.02.2015.

Литвиненко А. В. Роль наглядности в обучении иноязычных терминов в ВТУЗ

В статье проанализированы роль и функции наглядности в обучении иноязычным терминам в высших технических учебных заведениях, выделены рациональные виды и средства наглядности.

Подчеркнуто, что студенты усваивают технические термины легче, когда они подкреплены конкретными образами. При их введении рационально применять изобразительную и знаково-символическую наглядность, а также современные мультимедийные технологии, которые ориентированы на активизацию познавательного процесса и развитие интеллектуальных возможностей человека. При использовании средств наглядности следует учитывать ряд факторов, которые влияют на эффективность усвоения материала, рационально сочетать разные методы и формы работы с иноязычными терминами.

Ключевые слова: *термин, иностранный язык, вуз, наглядность, визуальные средства наглядности, мультимедийные технологии.*

Litvinenko A. Role Clarity in Teaching Foreign Language in Terms Higher Technical Educational Institution

The article examines the role and functions of visual aids in teaching foreign-language terms at engineering universities, and identifies rational types and visuals.

Modern didactics consider the use of visual aids as a source of knowledge which is a basis for sensory representations and concepts, as an illustration of some idea, or support for abstract thinking.

When teaching a foreign language for special purposes to engineering students, the knowledge of the terminology forms the basis for professionally oriented communication. Students learn technical terms easier when the latter are backed up with corresponding images. In order to disclose them, it is rational to use both figurative and symbolic visual aids as well as advanced multimedia technologies that improve expressiveness, dynamics, content and efficiency of the presented information and targeted at creating a better basis for student independent work, activating their cognitive processes and individualized learning; developing their intellectual abilities.

The most effective aids for learning foreign-language terms include photos, pictures, drawings, diagrams, mind maps, flashcards, video clips, 3D-graphics, animations, symbolic models, PowerPoint presentations.

Visual learning as a didactic principle of construction of the educational process can be used in almost all stages of learning foreign-language terms. Use of visual aids is not a goal but only a means to achieve this goal. When using visuals it is necessary to consider a number of factors that influence the assimilation of the material, rationally combine different methods and ways of working with foreign-language terms.

Key words: *term, foreign language, engineering university, use of visual aids, visuals, multimedia technologies.*